

Recensioner.

Bibliografi.

I løbet af de to aar, 1916 og 1917, som dette Historisk Tidsskrifts første selvstændige literaturhefte omfatter, er udgivelsen af to for alle danske historikere meget værdifulde og højst paa krævede bibliografiske værker blevet paabegyndt.

1916 udsendte bibliotekarerne Svend Dahl og Th. Døssing første aargang af **Dansk Tidsskrift-Index**, udgivet af Dansk Biblioteksforening og omfattende aaret 1915; den er 1917 og 1918 blevet fulgt af anden og tredje aargang, omfattende aarene 1916 og 1917. Tidsskriftlitteraturens stærke udvikling havde allerede længe gjort det stedse vanskeligere at følge med indenfor et bestemt omraade og at skaffe sig et overblik over, hvad der hvert aar fremkommer i danske tidsskrifter om et bestemt spørgsmaal; og, som indenfor alle videnskaber bekendt, er det først og fremmest til tidsskrifterne man bør søge for at se, hvilke spørgsmaal der beskæftiger sindene, og paa hvilke omraader der særlig arbejdes. Dansk Tidsskrift-Index har da den opgave at meddele en let tilgængelig, paalidelig og indenfor sin bestemte begrænsning fuldstændig orientering herover. Begrænsningen er nødvendig allerede for overhovedet at sikre foretagendets virkeliggørelse og aargangenes regelmæssige og rettidige fremkomst; tidligere planer om en saadan tidsskriftindex er strandet netop derpaa, at man vilde medtage alle eller saa godt som alle danske tidsskrifter og derved gjorde arbejdet uoverkommeligt. Men derfor maa ogsaa alle, der søger oplysning i Dansk Tidsskrift-Index, vel mærke sig de begrænsninger, som udarbejderne har maattet lægge til grund for deres arbejde. Efter deres art falder disse begrænsninger i tre hovedgrupper. For det første tilstræber Index kun at omfatte den virkelig periodiske tidsskriftlitteratur, d. v. s. alle skrifter af blandet indhold, der fremkommer, regelmæssigt — hver uge, hver maaned, hvert halvaar — eller tvang-

frit, oftere end een gang om aaret. Denne begrænsning udelukker da til den ene side afgjort dagspressen, til den anden side burde den enten udelukke eller medtage alle regelmæssige aarsskrifter — paa dette punkt har dog Index' udarbejdere ikke været helt konsekvente, idet de medtager visse aarsskrifter, men udelukker andre. Dernæst er der visse skrifter, der efter deres indholds art ikke optages, nemlig de, hvis indhold kun har rent aktuel betydning, rene foreningsorganer, rent politiske og rent opbyggelige tidsskrifter, afholds- og børneblade, officielle meddelelser, beretninger fra institutioner o. lign. Den tredje begrænsning endelig er den, som udarbejderne har paalagt sig overfor visse afsnit af de tidsskrifter, hvis indhold de iøvrigt registrerer, nemlig saadanne tidsskrifters smaameddelelser, der er samlede under en fast rubrik, alle foreningsmeddelelser og referater af møder, endelig alle boganmeldelser og skønliterære bidrag.

Hvor bestemt nu end saadanne begrænsninger opstilles og formuleres, er det klart, at der endda altid bliver en vis margin for et skøn, om et eller andet periodisk skrift falder inden- eller udenfor begrænsningerne. Det er kun gennem gentagne overvejelser og beslutninger, at denne skønsmargin kan indskrænkes; udgivernes arbejde paa dette omraade har foreløbig ført til, at medens de for 1915 mente kun at burde medtage 165 tidsskrifter, har de for 1916 medtaget 180, for 1917 netop 200. Vi har ovenfor nævnt den inkonsekvens, der endnu bestaar med hensyn til aarsskrifterne — men følgerne af denne som af enhver anden ved udvalget muligt forekommende inkonsekvens afbødes dog derved, at hver aargang bringer en omhyggelig og fuldstændig liste over alle de tidsskrifter, hvis indhold er blevet registreret.

Den systematiske ordning er, meget praktisk og hensigtsmæssigt, bestemt ved det af Statens bogsamlingskomite modificerede Dewey-system, dog at der i afsnittene „samfundskundskab“ og „lægevidenskab“ efter forslag fra faglig side er foretaget visse ændringer i grupperne. Det er udgivernes hensigt hvert femte aar at udsende et omfattende forfatter- og emne-register til hver fem aargange; man maa dog haabe, at de til lettelse for benytterne vil bevare den praksis, de har fulgt for de to sidste aarganges vedkommende, ogsaa at medgive hver aargang en foreløbig emneoversigt.

Den første aargang sikredes ved tilskud af Carlsbergfondet og Det Classenske Fideikommiss; allerede udgivelsen af anden aargang sikredes dog ved en gennem Undervisningsministeriet opnaaet treaarig statsunderstøttelse, der forhaabentlig vil blive videre fornyet.

1917 kunde bibliotekarerne Erichsen og Krarup ud-

sende første — men i den systematiske indordning 3. — bind af en stor og efter sin plan fuldstændig **Dansk Historisk Bibliografi**, hvortil de da i otte aar havde indsamlet materiale. Enhver dansk historiker vil vide, hvilket dybtfølt savn dette værk har til formaal at afhjælpe, og ikke mindst kan den Danske Historiske Forening med glæde hilse dets fremkomst, fordi den tør tilskrive sig selv en ikke ringe del deri. Med hensyn til let tilgængelige bibliografiske hjælpemidler har dansk historisk forskning længe været meget slet stillet. Bibliotheca Danica bragte i sin tid en fortegnelse over alle til da udkomne selvstændige danske skrifter, derunder ogsaa de historiske. Men Bibliotheca Danica medtog ingen tidskriftartikler og den afsluttedes 1831 — al historisk literatur, der var fremkommen efter dette aar maatte man opsøge i bibliotekernes haandskrevne kataloger, bortset fra de arbejder, der fandt optagelse i literaturoversigterne i de forskellige udgaver af Allens haandbog i fædrelandets historie. (2. udg. 1842 og særlig den af I. A. Fridericia besørgede 7. udg. 1881).

Savnet af en fyldigere og mere regelmæssigt fremkommende historisk bibliografi maatte da snart blive føleligt, og Dansk Historisk Tidsskrift var naturligt kaldet til at søge at afhjælpe denne mangel. Derfor begyndte det med sin 4. række 5. bind at give aarlige oversigter, første gang for aaret 1875, over, hvad der dels herhjemme, dels i udlandet var fremkommet i aarets løb af historisk literatur vedrørende Danmarks historie. Disse oversigter tilstræbte imidlertid ikke at være fuldstændige fra et bibliografisk synspunkt, og benyttelsen af dem besværliggjordes ved, at man holdt dansk og fremmed literatur adskilt, saa at der maatte gives to fortegnelser over hvert aars literatur. Fra 7. rækkes begyndelse besluttede derfor tidsskriftets redaktion at slaa de to fortegnelser sammen til en, at udarbejde denne efter principer, der sikrede bibliografisk fuldstændighed indenfor en bestemt fastsat begrænsning, og at gøre fortegnelsen mere overskuelig ved at inddele den i visse grupper, nemlig: bibliografi og arkivvæsen, tidshistorie, topografi, biografi og samfundsforhold og aandsliv. Denne plan har redaktionen, bortset fra mindre ændringer i anførelsen af skrifterne, siden da fastholdt og derved sikret en fuldstændig ensartethed i de bibliografiske fortegnelser for netop 20 aar, 1896—1915. Disse fortegnelser har været til meget stor nytte for den historiske videnskab, og Historisk Tidsskrift havde da ogsaa straks den glæde at se dette anerkendt derved, at Videnskabernes Selskab til udgivelsen heraf siden 1897 har ydet det en aarlig understøttelse, der allerede 1898 forhøjedes fra 200 til 400 kr., og som 1915 yderligere forhøjedes til 600 kr.

Disse fortegnelser kunde jo imidlertid ikke udfylde de to store

huller i dansk historisk bibliografi: at der manglede en trykt bibliografi over afhandlinger, der var ældre end 1831, og at der manglede enhver trykt bibliografi over al historisk litteratur mellem 1832 og 1875, ligesom at den trykte bibliografi for aarene 1875—1895 var ret ufuldstændig. Hertil kom, at benyttelsen af Historisk Tidsskrifts Bibliografier maatte blive besværligere for hvert aar; der blev efterhaanden mange aars fortegnelser at gennemgaa for den, der søgte oplysning om litteraturen om et bestemt historisk emne. Det er disse mangler, der nu vil blive afhjulpeth ved Dansk Historisk Bibliografi, et værk, der som saa mange andre videnskabelige værker kan takke Carlsbergfondet for, at det overhovedet ser dagens lys. Dette værk vil bringe en indenfor bestemt begrænsning fuldstændig fortegnelse over saavel den danske som den udenlandske litteratur vedrørende Danmarks historie i videste forstand indtil udgangen af aaret 1912, dog i tilknytning til Bibliotheca Danica, saa at den litteratur, der er optaget deri, ikke vil blive optaget i dette. Det i 1917 udsendte 3. bind omfatter personalhistorien; de i 1918 og 1919 udsendte 1. og 2. hefte af 1. bind indeholder foruden bibliografi, historiografi, arkivvæsen og historiske hjælpevidenskaber den egentlige tidshistorie; 1. binds 3. hefte, der lovet udsendt i 1920, vil omfatte kirke-, kunst-, kultur- og litteraturhistorie m. m., og 2. bind, der lovet udsendt i 1922, kongerigets topografi og hertugdømmernes historie, topografi og andre forhold; dertil vil komme et alfabetisk register.

Det vil altid være let nok at fremføre en og anden kritisk anmærkning imod et saa stort og vanskeligt foretagende. Det havde selvsagt været bedre, om denne nye bibliografi indenfor sit særlige omraade, det historiske, havde gjort skridtet fuldt ud og overflødiggjort benyttelsen af Bibliotheca Danica; men vejede hensynet til omkostningerne allerede stærkt til, da udgiverne i sin tid besluttede sig til denne begrænsning, er dette hensyn unægtelig nu blevet en mere afgørende undskyldningsgrund. Man har kunnet nævne eksempler paa, at udgiverne i 3. bind har overset bidrag, der burde være medtaget (Hist. tidsskr. f. Skåneland VII, 150—151); der er dog næppe fare for, at dette skulde vise sig at være et mere almindeligt træk. Et vigtigt krav til et saadant værk er imidlertid kravet om overskuelighed, fordi det er af saa afgørende betydning for den lette benyttelse deraf. Det hidtil alene afsluttede 3. bind har ikke kunnet volde udgiverne vanskeligheder, her er den rigtige orden paa forhaand givet, nemlig bogstavordenen; noget lignende vil gælde om det topografiske 2. bind. Langt vanskeligere har det været at lede den almindelige historie, der udgør 1. binds indhold, paa en tilstrækkelig overskuelig maade, og her synes de to første hefter vel at give an-

ledning til tvivl, om udgiverne har fundet den hensigtsmæssigste leddeling; deres deling af „tidshistorien“ væsentlig efter kongernes regeringstid, der først for de tre sidste konger yderligere leddes efter de enkelte aar af deres regeringstid, synes dels et temmelig groft, dels et i forskellige henseender lidet hensigtsmæssigt princip. Meget vil dog her afhænge af, hvorvidt de har truffet det rette eller det tilnærmelsesvis bedste ved deres sondring mellem, hvad de har henført henholdsvis til „tidshistorien“ og til de andre specificerede sider af den almindelige historie. I værste fald kan dog en vis mangel paa overskuelighed og sikker systematisk placering kun medføre, at benytterens arbejde af bibliografiens 1. bind derved besværliggøres saaledes, at han tvinges til at gøre sig nøje bekendt med hele indholdet af 1. bind. Det besvær, der derved paalægges den enkelte benytter, er dog for intet at regne mod den lettelse af hans arbejde, som han altid vil have at takke bibliografiens udgivere for.

Som det let vil ses, er bibliografiens leddeling i sin hovedgruppering taget fra Historisk Tidsskrifts aarlige literaturfortegnelser; et forhold, der jo ogsaa let forklares ud derfra, at den ene af udgiverne, bibliotekar A. Krarup, siden 1899 har udarbejdet tidsskriftets bibliografier. Og saaledes er der i det hele taget en meget nøje forbindelse mellem disse og den store samlede bibliografi; de har tjent til forarbejder herfor. Som opstillingen af den samlede bibliografi er i overensstemmelse med Historisk Tidsskrifts aarlige bibliografier, er ogsaa de grundprinciper, hvorefter den er udarbejdet, i overensstemmelse dermed. Fortegnelserne omfatter i begge tilfælde alle historiske arbejder og afhandlinger, der fremkommer selvstændigt eller i tidsskrifter, og som vedrører det nuværende Danmark med undtagelse af Island, Grønland og de vestindiske øer, dertil de skaanske landskaber indtil 1658 og Sønderjylland indtil 1864, fremdeles for den politiske og personalhistoriens vedkommende Holsten 1460—1864 og norsk krigs- og personalhistorie for tiden 1380—1814.

Fremkomsten af disse to betydelige bibliografiske værker har givet Dansk Historisk Forenings Bestyrelse foranledning til at overveje, om det var ønskeligt at fortsætte de aarlige bibliografier i ganske samme form som hidtil. Medvirkende ved disse overvejelser har været den kendsgerning, at de aarlige bibliografier kræver stedse mere plads, saa at de paalagde tidsskriftet stigende omkostninger. Fortegnelsen for 1899 optog 37 sider, for 1915 65 sider — saa nær det dobbelte. Under disse omstændigheder og under hensyn til de i krigsaarene saa stærkt stigende trykningsomkostninger, kunde en indskrænkning synes ønskelig; det er, for at tage et grelt eksempel, dog kun af det tekniske fuld-

stændighedshensyn paakrævet, at ethvert slægtregister over en norsk slægt, der gaar tilbage til før 1814, noteres i en dansk historisk bibliografi. Den indskrænkingsplan, der overvejedes, gik ud paa, at man for danske tidsskriftsartiklers vedkommende skulde nøjes med at henvise til den aarlige tidsskriftindex, medens man for biografiens vedkommende skulde formaa Dansk Personalhistorisk Tidsskrift til at bringe en bibliografi af den aarlige biografiske litteratur, hvad dette ogsaa var villigt til.

Naar bestyrelsen tog en saa betydelig indskrænkning af selve fortegnelsen under overvejelse, var det, fordi den ønskede til denne at knytte en kortere omtale af en del af de deri opførte arbejder. I den rubrik, der med 7. rækkes begyndelse aabnedes i tidsskriftet under titlen: Nyt fra historisk videnskab i ind- og udland, var der stadig fremkommet saadanne korte recensioner af arbejder ogsaa over dansk historie; dette havde vist det ønskelige i, at tidsskriftet bragte saadanne korte recensioner i størst muligt omfang, og det var da naturligt at skille disse ud fra nyhedsrubriken og forene dem med selve den bibliografiske fortegnelse til særlige litteraturhefter. Det er denne tanke, der for første gang er virkeliggjort med det her foreliggende hefte, der omfatter aarene 1916 og 1917. I disse hefter skulde gerne alle mere betydende arbejder og publikationer til dansk historie finde omtale, forsaavidt de ikke allerede er blevet udførligere anmeldt i tidsskriftets afhandlingshefter; i saa fald vil dette blive anført i fortegnelsen.

Paa den anden side var en indskrænkning af fortegnelsen i det hele taget ikke uden betænkelighed. Indenfor biografien vil der altid fremkomme værker af en saadan betydning, at de ikke kan undværes i en fortegnelse over almindelig historisk litteratur, og her vilde man da komme ind paa et udvalg efter skøn — den fremgangsmaade, som man netop har søgt saavidt muligt at undgaa: Hvad tidsskriftlitteraturen angaar, medtager Dansk Tidsskrift-Index ganske vist alle de samme danske tidsskrifter som vor fortegnelse og endda nogle flere, særlig haandværkertidsskrifter, hvori der nu og da kan findes historiske bidrag; denne medtager derimod ikke blot fremmede tidsskrifters, for aarene 1916—17 over 50 fremmede tidsskrifters bidrag til dansk historie, men desuden fuldt konsekvent alle aarsskrifter, d. v. s. henved 50 aarsskrifter mere end Dansk Tidsskrift-Index, herunder ogsaa alle aarlige programskrifter, der ofte indeholder interessante historiske afhandlinger og meddelelser. Vigtigst var dog det hensyn, at naar Historisk Tidsskrift bevarede sine aarsfortegnelser uforandrede, vilde disse ganske naturligt kunne tjene som supplement til Erichsens og Krarups store bibliografi, med hvilken de

stemmer saa fuldstændig overens saavel i grundprinciper som i inddeling. Man maa rigtignok haabe, at der med ikke altfor lange tidsmellemlum, helst hvert femte, i altfald hvert tiende aar, maa kunne fremkomme virkelige supplementsbind dertil; men det kan ikke nægtes, at nogen sikker forventning herom berettiger tidsomstændighederne ingenlunde til. Des mere vægt har Historisk forenings bestyrelse da tillagt dette hensyn, og væsentlig paa grund deraf har den ment at maatte bevare sin aarlige bibliografiske fortegnelse ogsaa i den nye række uden nogen indskrænkning. De betæneligheder af økonomisk natur, som den endnu kunde nære ved at træffe denne beslutning, er blevet i høj grad formindskede ved, at den har opnaaet betydelig pekuniær støtte netop hertil; saaledes har Videnskabernes Selskab forhøjet sit bidrag for 1918 til 1.000 kr., og Hielmstjerne-Rosencrones stiftelse har hertil tilstaaet foreningen 600 kr. for tre aar. For denne værdifulde støtte i en meget vanskelig overgangstid bringer Bestyrelsen de nævnte institutioner sin varmeste tak.

Det er i dagspressen blevet anført som en anke mod Erichsen og Krarups Bibliografi, at den ikke medtager avisartikler, endskønt disse ofte indeholder højst interessante historiske redegørelser af almindelig politisk og særlig biografisk art. Den samme anke kan naturligvis rettes mod Historisk Tidsskrifts aarlige bibliografi, og den er i sig selv ikke uberettiget; utvivlsomt er mangen avisartikel mere værdifuld for historikeren end mangen tidsskriftsartikel. Om det store flertal af saadanne avisartikler gælder dog, at de fremkommer paa ganske bestemte tidspunkter, som regel i anledning af visse historiske eller personlige mærkedage, saa at det næppe vil berede større vanskeligheder at finde dem frem. Det hensyn, der i det hele taget har gjort det ønskeligt at bevare tidsskriftets bibliografi i uforandret skikkelse, bevirker i alt fald, at der heller ikke paa dette punkt har kunnet foretages nogen forandring.

E. A.

I 1916 vandt Bibliotekar O. Walde Doctorgraden ved Upsala Universitet ved en anelig Bog, som endda kun er første Del af et stort anlagt Arbejde: *Storhetstidens litterära krigsbyten*. Allerede tidligere har saavel fremmede som svenske Forskere undersøgt snart een Gruppe snart en anden af de mægtige Bogskatte, Svenskerne hjemførte fra deres Krige i 17. Aarh., men ingen har som Dr. Walde Aar igennem Dag efter Dag gaaet blandt Bøgerne og studeret Signaturer, Bind, Exlibris, Indskrifter, Vandmærker i Forsatsblade, alt hvad der kunde tale om Bøgernes Herkomst og Historie. Af et intensivt, begejstret Arbejde er fremgaaet et